

НАДЕ ПРОЕВА
Филозофски факултет
Скопје

УДК 930.271:7.032.773

ЕПИГРАФСКИ ПРИЛОЗИ ОД ТИКВЕНИЈАТА

Апстракт: Пет необјавени надгробни споменици без релеф, од кои броевите 1—4 се вѕадани во црквата Св. Богородица во Барово, а бројот 5 во истоимената црква во с. Бегниште. Два од нив, бр. 1 и 5 датирани се со македонска провинциска ера, а останатите можат да се датираат само врз основа на нивните палеографски белези. Најголемо е нивното ономастичко значење пред сè заради сосема новите имиња *Kēsēs, ē; Ammakō, onis;* и *Endemia, as*, како и кај нас за прв пат посведочените имиња *Dadēs, eos* и *Filodespotos, ou* и името на македонскиот месец *Lōos*.

Во последниот број на списанието Културно наследство отпечатен 1987 г. објавени се резултатите од евиденцијата на цркви и манастири извршена во 1965 г. во Мариовскиот, Тиквешкиот и Гевгелискиот крај¹. Покрај овие споменици во статијата се објавени и антички споменици на начин кој одамна е надминат во науката: без точна локација во однос на главниот објект, без димензии, без читање и коментар на натписите, само со мајускулен препис кој не само што не го дава автентичниот изглед на буквите туку и го искривува. Мајускулните преписи не се печатени со исти букви та се добива погрешен впечаток дека се работи за автентични преписи, но како што се гледа од приложените фотографии, тие воопшто не одговараат на палеографскиот изглед на натписите што создава неточна слика за нивната хронологија. Најочигледен е примерот со натписот од с. Барово². Очигледно е дека натписите не спаѓаат во доменот на интересирањето на авторот и единствена корист од ваквото евидентирање е податокот дека тие постојат. За жал авторот не е доследен во тоа, бидејќи не ги евидентира сите споменици во дадениот објект. Така на пр. за црквата во Барово може да се рече дека е просто наметната со четири антички натписи и 6 сполии и од сите тие даден е мајускулен препис на само еден од нив без да се споменат останатите ниту со еден збор. Ако се сакало нивното постоење да им се укаже

¹ Д. Корнаков, *Резултати од евиденцијата и стручна документација на спомениците на културата цркви и манастири во Мариовскиот, Тиквешкиот и Гевгелискиот крај*, Културно наследство X—IX, 1983—84 (1987), стр. 149—171

² *op. cit.* 164.

на античарите, тогаш требало принципот на евиденција да се примени доследно. Вака, воопшто не е јасно кој бил критериумот на авторот за дадениот избор на античките споменици, а нивната анализа покажува дека токму некои од изоставените се од посебен интерес за расветлување на етничкото прашање на овие краеви во антиката. Со оглед на тоа дека се работи за тешко достапни села ќе беше многу корисно да се приложат фотографии на истите, според кои специјалистите ќе можеа да ги верифицираат преписите кои не се веродостојни ни во случаите кога натписите се добро сочувани, а врз основа на палеографските белези да ги датираат, со што би се заштедиле средства и време. На крајот треба да се каже и тоа дека освен еден натпис сите други или се објавени во стручните списанија или пак се евидентирани од патеписците подетално и постручно отколку во оваа статија³. Комплетна документација на објавените и евидентираниите антички натписи од СРМ која е достапна секому изработена е во рамките на заедничкиот проект на МАНУ и САНУ „Епиграфски и нумизматички извори за античката историја на нашата земја“ чија цел е објавување во едицијата *Inscriptiones Graecae t. X, pars II Inscriptiones Macedoniae* која ја издава Берлинската академија на науките, и со нејзино консултирање ќе беше избегнато непотребното повторување и трошење на средства.

Во црквата Св. Петар, с. Живово регистриран е натпис⁴ со сумарен опис на претставата и без точна локација: всидан или само прибран во неа што е вообичаен однос на населението во Македонија кон античките споменици. Со оглед на тоа дека спаѓа во областа која во рамките на споменатиот проект ја обработува колешката Маријана Рицл, овде ќе биде изоставен.

За натписот од с. Градешница⁵ објавен од Н. Вулиќ според добиени податоци: „на десној обали Црне реке“⁶ се вели дека е всидан од внатрешната страна на влезот од црквата Св. Димитрија која авторот не ја датира и затоа не е јасно дали податокот кај Вулиќ е неточен или пак натписот бил накнадно всидан во црквата што би значело дека таа била подигната по 1931 год.

Натписот од црквата Св. Ѓорѓи во Пештани⁷ регистриран е за време на I-та светска војна и објавен од страна на бугарскиот учен Г. Кацаров⁸, потоа од Н. Вулиќ⁹. Локалната институција κοινον (на Достонеите) која се споменува во него и засега само

³ Редакцијата и рецензентот воколку постоел, требаше да го имаат тоа во предвид.

⁴ *op. cit.* стр. 149

⁵ *op. cit.* стр. 150

⁶ *Антички споменици наше земље*, Споменик СКА LXXI, 1931, no 41

⁷ Д. Корнаков, *op. cit.* стр. 150

⁸ G. Kazarow, *Inscriptions et antiquités de la Macédoine occidentale*, BCH, XLVII, 1923, str. 288—9.

⁹ *op. cit.* no 437

уште на натписот од Владиловци¹⁰ (κοινόη на Неаполците) коментарирана е од Ф. Папазоглу¹¹. Со оглед на малиот број сведоштва таа сеуште не е јасна, но треба да се разликува од регионалните коинони (κοινή) посведочени во Горна Македонија¹².

Натписот во дворот на црквата Св. Тодор во с. Подмол¹³, објавен е од Н. Вулиќ на двапати: првиот пат врз основа на препис добиен од селскиот учител¹⁴, а вториот по аутопсија со поправено читање и одлична фотографија¹⁵.

1. Натписот од црквата Св. Богородица во Барово¹⁶ прв пат е регистриран во 1911 г. од јеромонахот Јосиф¹⁷ при што е даден мајускулен и минускулен препис со превод на бугарски јазик. Иако не бил стручњак, знаењето на грчкиот јазик му овозможило доста добро да го прочита натписот и покрај тоа што во неговиот мајускулен препис има многу грешки. Не го прочитал само името на таткото и не го разбрал датирањето (наместо 301 прочитал 53 г.). Од името на мајката без коментар го отфрлил последниот слог, кој по грешка на лапидот е повторен.

Натписната плоча всидана е однадвор, десно од апсидата, повеќепати премачкана со вар, што со оглед на добрата сочуваност на натписот не претставува никаква пречка за читање¹⁸. Димензиите на плочата се: вис. 0,64 м, шир. 0,74 м. а дебелината не може да се измери. Натписот е врежан во двојно профилирано поле со издолжени букви, високи, 4,5 см., од кои некои меѓусебно се допираат. Растојанието меѓу редовите е нееднакво од 1,5 до 2 см. Во вториот ред, во името Filippos двете *pi* се дадени во лигатура, а *fi* е високо 8 см. Сл. 1.

Μακεδών καὶ Ποσει-
δώνιος καὶ Φίλιππο-
ς ἐποίησαν τῷ πατρὶ Κή-
ση καὶ Μάντα {ντα} τῇ μη-
5 τρὶ καὶ αὐτοῖς ζῶσι νας.
μνήμης χάριν ἔτους
ατ'.

¹⁰ Н. Вулиќ, *op. cit.*, no 63

¹¹ *Inscriptions de Pélagonie*, BCH, XCVIII, 1974, str. 294 i 297 1974, стр. 294 и 297

¹² *Sur les koina régionaux de la Haute Macédoine*, Ж.А. IX, 1959, стр. 163—171

¹³ Д. Корнаков, *op. cit.* стр. 156

¹⁴ *op. cit.* no 21

¹⁵ Споменик XCVIII, 1941—48, no 55

¹⁶ Д. Корнаков, *op. cit.* стр. 164

¹⁷ *Археолошески излети из Тиквешко*, Минало II/5—6, 1911, стр. 55

¹⁸ Овој и другите натписи од Тиквешкиот крај ги ревидирам во рамките на споменатиот проект и сите ќе бидат објавени во наведената едиција

Од целосно сочуваниот натпис се гледа дека споменикот е фамилијарен, подигнат од *Makedōn*, *Poseidōnios* и *Philippos* за нивниот татко *Kēsēs*, мајката *Manta* како и за нив живи во 301-та г. од провинциската ера т.е. 153-та г. од нашата. Покрај тоа што е датиран (датираните споменици се многу поретки) натписот е посебно значаен од ономастичка гледна точка, бидејќи покрај четирите посведочени имиња донесува и едно ново. Етниконот на Македонците *Makedōn* употребен како лично име како и „кралското“ име *Philippos* во Македонија се посведочени повеќе пати¹⁹. Името *Manta* е почесто во источните делови на Македонија²⁰, а кај нас го има во Дреново²¹ Кавадарца²² и на еден необјавен натпис од с. Вешје, додека *Poseidōnios* се јавува и на еден необјавен натпис од с. Дабниште. Сосема ново е името *Kēsēs* чија најблиска аналогија е Κῆσος Με[σ]τοῦ на необјавениот натпис во прилепскиот музеј (инв. бр. 3604 од Кален или Пештани). Од истиот корен е и името *Cesus*, -inis од *Scupi* покрај кое стои етниконот *Macedo*²³. Г. Михајлов²⁴ го доведува во врска со *Kensos* IG Bulg II 510 мисли дека е тракиско, како и *Bitus* кој во овој натпис е од страна на мајката, та затоа и *Delus* имало многу шанси да биде тракиско, а не епихорско како Ф. Папазоглу²⁵ и покрај аналогиите што таа ги дава. Меѓутоа *Kēsēs* од нашиов натпис меѓу македонски имиња и имиња карактеристични за Македонија *Macedōn*, *Philippos*, *Poseidōnios*, *Manta* ја потврдува тезата дека *Bitus* и *Delus* се епихорски. Истото го покажува и натписот од *Thessalonike*, (IG, X, 2, no 856). *Delus* меѓу *Phila*, *Alexandra*, *Mestrios* и *Loukios*. Очигледно е дека овие три имиња (две од централна Македонија едно од *Scupi* со етниконот *Makedō*) направени од коренот **kēs*- треба да се вбројат во македонскиот ономастикон.

Покрај овој натпис во истата црква всидани се уште еден целосен и два фрагментирани натписи.

2. Целосниот натпис е регистриран од јеромонахот Јосиф²⁵ кој не ја разбрал ономастичката формула и погрешно ги превел првите два реда. Натписот е всидан лево од вратата во јужниот сид на црквата, положен хоризонтално. Тоа е плоча од сив камен со димензии: вис. 0,65 м, шир. 0,40 м, дебелината не се гледа. Ви-

¹⁹ За овие и другите имиња треба да се видат индексите во застарениот но сеуште незаменлив корпус на Димица 'Η Μακεδονία ἐν λίθοις φεγγόμενοις καὶ μνημείοις σωζομένοις Атина, 1896, Спомениците LXXI, LXXV, LXXVII и XCVIII, Ch. Edson, IG X, II, 1, 1972, A. R. Rizdakis—J. Touratsoglou, 'Επιγραφές ἀπὸ Μακεδονίας Атина, 1985

²⁰ Ф. Папазоглу, *Εἰληνικά στυκτύρα ἀνιχνεύει Македоније у светлостіи новијих ономастичких истраживања*, Balcanica VII, 1977 стр. 65—82,

²¹ Н. Вулић, op. cit. no 120

²² Н. Вулић, Споменик LXXI, no 151

²³ За *Macedo* в. ADDENDUM на стр. 64.

²⁴ *L'onomastique danz l'aire traco-macédonienne*, Ancient Macedonia IV Thessaloniki, 1986, стр. 389/90

²⁵ op. cit, стр. 56

сината на буквите е нееднаква 2, 3 и 5 см; а растојанието меѓу редовите 2—2,5 см. Натписот е врежан во двојно профилирано поле со неправилни букви стиснати една до друга. Сл. 2.

Ἀμμακῶ
Δάδεος Πα-
ραμόνω τῷ
θρεπτῷ ἐ-
5 ποίησεν ζῶ-
σα μνήμης
χαρίν.

И овој натпис е значаен пред сè заради ономастичките елементи. За прв пат се јавува името *Атмас* регистрирано уште на два необјавени натписи едниот од с. Д. Дисан²⁶, а другиот во велешкиот музеј²⁷. Се работи за сосема ново женско име чија најблиска на-логија е *Атмаса*²⁸ од келтскиот ономастикон. Со оглед на тоа дека на натписот во велешкиот музеј е посведочена дативната форма, јасно е дека се работи за основата *Amakōn-* (а не *атма-*). Основи на *-on, -onis* засега има само во среднодалматинското ономастичко подрачје²⁹. Вакво зборообразување на женски имиња се среќава еднаш и во Полимије³⁰. Со оглед на тоа дека ова име засега е единствен пример за женската именска основа на *-on*, иако посведочена три пати, тешко е да се одреди дали се работи, за келтско или епихорско име. Името *Dadēs, eos* често е во Мала Азија³¹, посведочено е и во Олбија³², додека кај нас е сосема ново. *Paramonos* пак, е едно од почестите имиња кое се давало во фамилиите каде што децата умирале почесто со желба тие да се задржат (изведено е од глаголот *paramenō* што значи, останува, трае, се задржува, останува во живот). Споменикот го подигнала *Атмас* додека била жива, за себе и за *Paramonos* кој бил *threptos* што значи усвоено дете, слуга одгледан во куќата или домашен роб. Споменикот нема конкретни елементи за датирање освен палеографските кои укажуваат на III-от в. од н.е.

Фрагментираните натписи во црквата не се регистрирани од никого, иако се видливи, најверојатно заради тешкотиите околу нивното читање и дополнување.

²⁶ Ἀμμακῶ Ποσιδωνίου ἐπιθήσεν Ποσιδωνίῳ τῷ υἱῷ Ἦρος (!) χαῖρ/ε.

²⁷ Ζώσιμος/Ἀμμακῶνι τῇ θυγατρὶ.

²⁸ CIL XIII, 7929, 3615, како и машкатаиот пандан *Ammacus*

²⁹ R. Katičić, *Das mitteldalmatische Namengebiet*, *Ž.A.* XII/2, 1962, стр. 281/2 и 287

³⁰ Miroslava Mirković, *Iz istorije Polimlja u rimsko doba*, *Godišnjak CBI* XIV/12, 1975 no 5, Venuco.

³¹ L. Zgusta, *Kleinasiatische Personennamen*, Prag, 1964, no 244—5

³² Jeanne и L. Robert *Bulletin Epigraphique*, 1948, no 251a.

3. Во западниот сид лево од вратата всидан е средишниот дел од надгробен споменик од сив локален камен со димензии: вис. 0,52 м, шир. 0,75 м., дебелината не е видлива. Висината на буквите е 4 см., растојанието меѓу редовите 2 см. Ширината на рамката на незнатно вдлабеното поле е 8 см. Буквите се врежани негржливо, а површината не е полирана со оглед на тврдината на каменот. Сл. 3.

Διον[υσία сса 8]
 δη καὶ Μακεδόνι καὶ
 Δημητρίῳ τοῖς τέ-
 κνοις μνήμης χά-
 5 ριν ζῶσα ἐποίη-
 σεν.

И покрај оштетеноста на натписот од имињата се гледа дека е подигнат од мајката *Dionisia* за неа и нејзините синови: *Makedôn* и *Demetrios* и на една ќерка што произлегува од последниот слог на нејзиното оштетено име од типот на *Andromede*, *Alkimede* и сл. Машките имиња повеќепати се посведочени во нашиов дел, а *Dionisia* поретко. И овде палеографскиот елемент е единствен критериум за датирање: лунарните и квадратните букви укажуваат на III в.н.е.

4. Во источниот дел на јужниот сид од црквата всидана е лева половина од надгробен споменик, положена хоризонтално, од сив локален камен со димензии: вис. 0,87 м, шир. 0,45 м, дебелината не може да се измери. Висината на буквите е 2—3 см., а растојанието меѓу редовите 2 см. Слабо сочуваниот натпис е врежан во поле со форма на *tabula ansata* под чија рачка е представен сад со две дршки, а над неа нејасен предмет. Карактеристичниот изглед на *ipsilon*, без нога како латинско V, во римско време се јавува на крајот од II в. За нашиов крај те. натпис тоа би бил III в.н.е. Сл. 4.

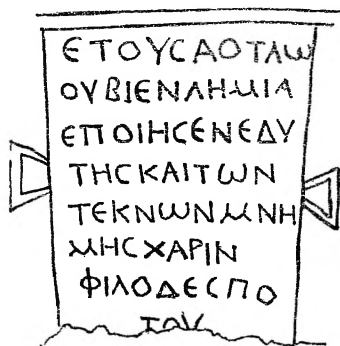
Γλαυκ[сса 7]
 ΟΡΗΟIII сса 5]
 σαλου K[сса 7]
 μνήμης [χάρις]
 5 καὶ Οὐαλ[сса 5]
 ἐπύ[εσαν]
 ἡαυτῶς (!).

Дополнувањето на имињата не е проблематично со оглед на тоа што во нашиов дел се посведочени како машката (*Glaukias*) така и женската форма (*Glaukia*), како и римските гентилиции *Vales*, *Valerius*, *Valeria-nus*. И покрај оштетеноста на натписот сепак може да се сфати неговата смисла. Од заменката која е во датив множина се гледа дека споменикот го подигнале најмалку двајца (имињата во првиот и петиот ред) за себе, веројатно додека биле

живи. На почетокот на третиот ред е генитивниот завршеток од името на оној кому му се подига споменикот, веројатно син или ќерка, од типот Thessalos, Harpalos, Ergasalos, Purusalos итн. Во првиот и вториот ред би требало да се наоѓа преноменот на покојниот во датив. Овој натпис има две ортографски особености кои се среќаваат само во Тиквешкиот и Велешкиот крај (Пајонија). Тоа е графијата *ipsilon* за дифтонгот *otikron-jota* во глаголот *poieō* на натписите од Кавадарци³³, Бегниште³⁴, Владиловци³⁵, Д. Чичево³⁶ и во заменката *heautou*, -ēs, -on на натписот од Вешје³⁷. Другата особеност е *eta* наместо *epsilon* во заменката *heautou*, поседочена и на натписите од Вешје³⁸ и Т. Велес³⁹. Во најново време се мисли дека се работи за особености на македонскиот јазик, а не за ортографски грешки, та според тоа не треба да се поправаат⁴⁰.

5. Натписот од Бегниште⁴¹ вграден во подот на олтарот кај царските двери на црквата Св. Богородица регистриран е од Јеромонахот Јосиф⁴², прочитан и преведен со исклучок на првите два реда и со погрешно транскрибирана година (*delta* наместо *alfa*). Се работи за долен дел на стела од сив камен чија дебелина не може да се измери. Вис. 0,60 м, шир. 0,54 м. Натписното поле има облика на *tabula ansata* означена со жлеб, кој од горната страна е дуплиран што значи дека и фронтонот бил означен на ист начин. Висината на длабоко врежаните букви е 3—4 см, а исто толку и растојанието меѓу редовите. Сл. 5.

Ἐτους αοτ' λώ-
ου βι' Ἑνλημία (!)
ἐποίησεν ἑκα>υ-
τῆς καὶ τῶν
5 τέκνων μνή-
μης χάριν ναc.
Φιλοδεσπό-
του

Сл. 5 Бегниште, надгробен натпис во подот на црквата Св. Богородица
Fig. 5 Begnište, l'inscription funéraire encastree dans le sol de l'église

³³ Н. Вулић, Споменик LXXI no 149, 163; Споменик XCVIII, no 141, 163

³⁴ Idem, op. cit no 132 и 133, и op. cit, no 111

³⁵ Idem, Споменик LXXI, no 64

³⁶ Idem, op. cit. no 109

³⁷ M. Dimica, op. cit. no 288

³⁸ Н. Вулић, op. cit. no 30

³⁹ Idem, op. cit. no 51

⁴⁰ M. Hatzopoulos, *Artemis Digaia Blaganitis en Macédoine*, BCH CXI/1, 1987, стр. 406—412

⁴¹ Д. Корнаков, op. cit. стр. 170

⁴² op. cit. стр. 52/3

Споменикот го подигнала за себе и своите деца некоја си *Enlēmia*, чие име е не само ново и необично, туку и без аналогии. Најсродно е името *Endemos* посведочено во Вегроја⁴³, но во тој случај би морало да се претпостави дека мајсторот на нашиов натпис ја заборавил долната црта на *gellia* дотолку повеќе што во *ἐαυτῆς* ставил делта наместо *αλφα*. Исто така невообичаено е испишувањето на името *Filodespotos* на крајот на натписот за што се можни повеќе претпоставки. Едната би била дека се работи за нејзиниот патронимик кој бил заборавен и додаден отпосле при што генитивниот облик наполно одговара на ономастичката формула од овој период⁴⁴. Втората би била дека се работи за нејзиниот сопруг при што во шестиот ред би бил испуштен сврзникот *καί* за кого што има доволно место, а третата дека се работи за потпис на мајсторот кој вообичаено се испишувал по завршната формула на епитафот. Меѓутоа веднаш треба да се каже дека имињата на мајсторите обично се придружени со глагол како на пр. *γλύφω*, *ποιέω* и тогаш се во номинатив⁴⁵, или пак со именка *τεχνίτης* при што се во генитив⁴⁶. Со оглед на генитивната форма би можело да се помисли дека именката е изоставена, што се чини помалку веројатно бидејќи има доволно место за неа (последниот слог од името испишан е во средината на осмиот ред). Последната претпоставка би била дека се работи за името на оној што се погрижил да го направи споменикот по нејзината смрт (во натписот не стои дека била жива). Но и тоа обично се нагласува со *κηδός*, *διαθήκη*⁴⁷ и сл. И во ваков случај треба да се претпостави дека именката е изоставена и тоа во шестиот ред каде би можело да стои *κηδός* како на натписот всида во црквата Св. Софија во Охрид⁴⁸. Во случајов тоа би бил нејзин роб како што покажува и неговото име⁴⁹ кој се погрижил за подигањето на споменикот без тоа да го нагласи во натписот. И за *Gaios Filodespotou* посведочен во *Kalatis* се мисли дека е од робско потекло⁵⁰. Покрај

⁴³ BCH CII, 1978, стр. 706

⁴⁴ Ф. Папазоглу, *О ономастичкој формули код Македонаца у римско доба*, Ж. А. V. 1955, стр. 350—372.

⁴⁵ Н. Вулић, *op. cit.* по 62 и Спом. XCVIII. по 402; Борка Јосифовска, *Неколку неиздадени грчки и латински натписи од Македонија*, Ж.А. III, 1953, стр. 231, по 5.

⁴⁶ Н. Вулић, Спом. LXXI, по 142 и Споменик LXXV, 1933, по 193. Од ваквите банални означувања на каменоресците треба да се издвои натписот во с. Бела Црква (Спом. LXXI, по 399) во кој на два пати се вели дека покојниот сам го направил и исписал (споменикот), ред 21—22 и дека стелата е исписана и подигната за самиот Титијан кој ја направил, ред 30—33.

⁴⁷ Idem, Спом. LXXI, по 457 и Наде Проева, *Прилози кон прочувањето на каменорезбарскиите работилници во СР Македонија*, Ж.А. XXXVI, 1986, стр. 59, заб. 32

⁴⁸ Н. Вулић, Споменик LXXVII, 1935, по 45

⁴⁹ L. Robert *vo Laodicée du Lycos*, Paris 1969, str. 357, no 18, fig. 80/1

⁵⁰ Jeanne и L. Robert, *Bulletin Epigraphique* 1971, no 434; Маргарета Тачева-Хитова, *Извештај на Народни музеј во Варна*, 8, 1972 стр. 24 и 35

новото име, натписот е значаен бидејќи е еден од поретките кои се датирани не само со година 371-та од формирањето на Провинцијата, те, 223 од н.е. туку и со македонскиот месец $\lambda\omega\sigma$, кој од времето на Александар Македонски одговарал на грчкиот $\epsilon\chi\alpha\tau\omicron\rho\beta\alpha\iota\omicron\varsigma$ ⁵¹ и на јули од јулијанскиот календар, како и со денот на подигањето, 12-ти во месецот $\lambda\omega\sigma$ кој бил десетти по ред, месец на македонската година која почнувала на 17/8 октомври. На ист начин датирани се уште два натписи од истото село⁵². Употребата на македонскиот месец не дозволува да се мисли на странци, иако и тие можеле да го прифатат календарот и по сè изгледа дека се работи за уште едно епихорско име чии број со новите епиграфски наоди се повеќе се зголемува.

*Статијата беше во печат кога излезе книгата на Argiro B. Tataki, *Ancient Beroea, prosopography and society*, Athens 1988 во која е посведочено женското име Endemia (стр. 149 бр. 439) со што се потврдува мојата претпоставка дека во написот бр. 5 се работи всушност за името Endemia (Enlema, по грешка на лапидот).

Примено на 28. III 1988.

RÉSUMÉ

Nade Proeva: LES CONTRIBUTION EPIGRAPHIQUES DE TIKVES

Dans l'article de D. Kornakov¹, entre outre, sont enregistrées des inscriptions antiques en majuscule d'une qualité incontestablement déplorable, qui ont été publiés déjà à l'époque de N. Vulić, sauf celles qui sont envisagées ici.

Il s'agit de 5 monuments funéraires, sans reliefs, dont le No 1 et No 5 sont datés d'après l'ère macédonienne. Les Nos 1—4 sont enmurés dans l'église du village de Barovo et No 5 dans l'église de Begnište.

No 1. fig. 1. Barovo. Plaque funéraire datée de 301 ce qui correspond à l'an 153 de n.è. L'intérêt de l'inscription gravée dans le champ à double mouluration, réside dans l'onomastique, surtout dans le nouveau nom *Kēsēs*. Son analogie la plus proche est le nom *Cesus*, -*ūnis* de *Scupi*²³, rapproché par G. Mihailov avec *Kensos* et tous les deux seraient thraces car sur la même inscription figure un *Bitus*, ainsi qu'un *Delus*²⁴. De sa part F. Papazoglu a donné des parallèles de Phrygie pour *Delus*, ce qui le range parmi les noms de la couche brygienne. Notre *Kēsēs*, au milieu des noms macédoniens ou caractéristiques pour la Macédoine (*Makedon*, *Philippos*, *Poseidōnios*, *Manta*), ainsi que *Kesos Mestou* attesté sur une inscription inédite de la région de Prilep rend plausible sa théorie de l'appartenance de *Delus* et de *Bitus* aux noms épichoriques. Il va de même pour *Delus* sur l'inscription de Thessalonique IGX 2 n° 856 (*Alexandra*, *Phila*, *Mestrios* et *Loukios*).

No 2, fig. 2. Barovo, Plaque funéraire en pierre grise, érigée par *Ammako*, pendant son vivant et *Paramonos*, son *threptos*. *Ammako* est un nom tout à fait nou-

⁵¹ F. K. Ginzel, *Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie, Das Zeitrechnungswesen der Völker*, III, Leipzig, 1914, str. 4—5, За причините на Александар за воведување т.е. повторување на месецот Артемисион во македонскиот календар види L. Edmunds, *Alexander and the calendar* (Plut. Alex, 16.2) Historia, XXVIII/1 1979, стр. 112—117.

⁵² Н. Вулић, Спом. XCVIII, no 109 и 111.

veau, attesté aussi sur deux autres inscriptions inédites, l'une de D. Disan²⁶, l'autre au Musée de T. Veles²⁷. Les noms féminins en *-on*, *-onis* sont caractéristiques pour la région de la Dalmatie centrale²⁸. Vu que, pour l'instant, c'est le seul nom de cette catégorie, il est difficile de décider s'il s'agit d'un nom celte (*Ammaca*)²⁸, ou épichorique. C'est pour la première fois en Macédoine qu'est attesté le nom *Dades*, *-eos* fréquent en Asie Mineure³¹. D'après les indices paléographiques on peut dater le monument au III s. de n. è.

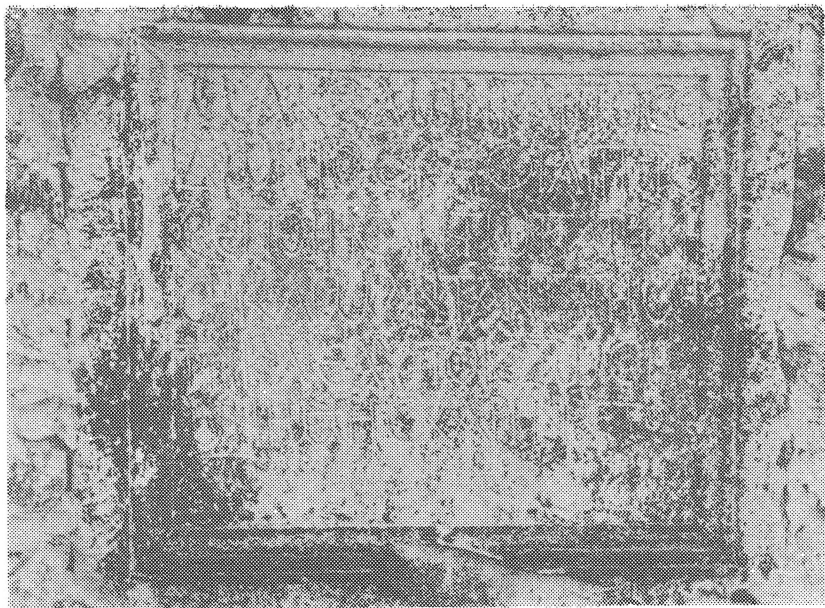
No 3, fig. 3. Barovo. La partie medianne de la stèle. D'après les indices paléographique elle date du III s. de n. è. Noms courants en Macédoine.

No 4, fig. 4. Barovo, La partie gauche de la stèle du III s. de n. è (lettres carrées, ypsilon sans jambe). Champ à l'inscription en forme de *tabula ansata*, sous laquelle est représentée une cruche. L'objet au-dessus d'elle est endommagé. Ici, il faut noter les particularités phonétiques: *ypsilon* au lieu d'*omicron-jota* dans le verbe *poieo* et *eta* au lieu d'*epsilon* dans le pronom *heauteos*, *es*, *on*, courantes dans la région^{32,39}, ce qui serait une particularité du parler macédonien, par rapport aux normes de la koinè.⁴⁰

No 5, fig. 5. Begnište. La partie inférieure de la stèle (l'inscription dans *tabula ansata*) datée du 12 du mois macédonien *Loös* (*hecatombaion* grecque) de l'an 371, c'est à dire de 222 de n. è. Le nom féminin *Enlemia* est curieux, mais si on fait une petite correction (le lapicid ayant oublié la barre horizontale *delta* est devenu *lambda*) on obtient la forme féminine *Endemia* du nom *Endemos*, attesté à l'époque impériale à *Berroia*⁴³. La place du nom *Philodespotos*, porté par des esclaves ou des affranchis,⁴⁹ est inhabituelle. Plusieurs solutions sont possibles: patronyme d'*Endemia* oublié; nom du mari ajouté à la fin (mais il y manque la liaison *kai*); nom d'artisan (dans ce cas il manque aussi le substantif ou le verbe pour qui le cas ne correspond pas); enfin le nom de son esclave, ce qui est le plus probable vu le caractère du nom. Ce serait son esclave qui aurait pris le soin d'ériger le monument après sa mort, puisqu'elle n'est pas vivante, sans que ce soit dit explicitement (*diathēke*, *kēdos* etc).

*L'article était sous presse lorsque le livre d'Argiro B. Tataki, *Ancient Beroea, Prosopography and Society*, Athens 1988 est paru, dans lequel on trouve (p.149 no 439) la confirmation de ma hypothèse qu'il s'agit du nom féminin *Endemia* sur l'inscription no 5 et d'un milieu esclavagiste.

Addendum: ²⁸ Според, Borka Josifovska—Dragojević, *Две Римске стеле из Скопје*, ЖА. XXI, 1971, стр. 234 и 235, етничкиот Macedo укажува на македонско потекло, а според Fanula Papazoglu, *Sur quelques noms „Thracés“ en Illyrie*, Godišnjak SBI XII/10, 1974 стр. 64 (прифатено и од В. Dragojević-Josifovska, IMS VI, *Scupi et la région de Kumanovo*. Beograd, 1982, no 99) се мислело на провинциска, а не етничка припадност. Меѓутоа со оглед на другите имиња од натписот од кои неговиот патронимик *Mestrius* е чест во нашиов дел на Провинцијата, како и другите две *Bitus* и *Delus* за кои во најново време се мисли дека се епихорски (Fanula Papazoglu, *Structures ethniques et sociales dans les régions centrales des Balkans à la lumière des études onomastiques*, Actes du VII congrès international d'épigraphie grecque et latine, Bucaresti—Paris, 1977, стр. 159), поприфатливо е дека етничкиот Macedo го означувал етничкото а не провинциското потекло.

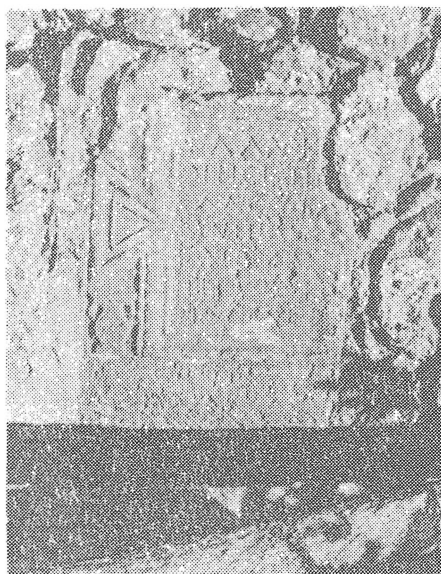
Сл. 1 Барово, надгробна плоча всидана во црквата Св. Богородица
 Fig. 1 Barovo, plaque funéraire enmurée dans l'église

Сл. 2 Барово, надгробна плоча всидана во црквата Св. Богородица
 Fig. 2 Barovo, plaque funéraire enmurée dans l'église

Сл. 3 Барово, натписно поле всидано во црквата Св. Богородица
 Fig. 3 Barovo, champ à l'inscription enmurée dans l'église

Сл. 4 Барово, фрагмент од стела всидана во црквата Св. Богородица
 Fig. 4 Barovo, fragment de la stèle enmurée dans l'église